

Fornorskning og urett

Om bakgrunnen for etableringen av Sannhets- og forsoningskommisjonen

Anne Julie Semb
Institutt for statsvitenskap, UiO

1

Sannhets- og forsoningskommisjonen

- Kommisjonen som skal granske fornorskingspolitikk og urett overfor samer, kvener og norskfinner
- Innstilling fra Stortingets presidentskap [Innst. 408 S (2017–2018)]
- Ledet av Dagfinn Høybråten
- 11 øvrige medlemmer
- Fagkomite, ikke partsrepresentasjon
- Arbeidet skal ferdigstilles innen september 2022
- Personlige beretninger
- Åpne møter
- Nå: Den historiske bakgrunnen, grove sveip

2

Grensedragning og Lappekodisill

3

Grunnloven av 1814

- Stemmeretten knyttet til at en eide eller leide matrikulert jord
- Fanten knapt i Finnmark
- Forslag fra Heiberg Meier: «De som i Finnmarken have været Rættighetsmænd i 5 Aar, og fyldt deres 25de Aar, ligesaavel som de, der eie eller bruge matriculeret Jord, bør have Stemmerettighet»
- Konstitusjonskomiteen: «...Retferd synes at fordre, at den [stemmeretten] bør tillægges dem ligemed andre skatteydende Indvaanere»
- Også reindriftsutøvere fikk stemmerett

4

Utviklingen av fornorskingspolitikken

- Liberale holdninger endret seg fra midten av 1800-tallet
- Nasjonen må bygges i nord
- Finnefondet 1851
- Overgangsdistrikter (etter hvert store deler av Finnmark og Nord-Troms)
- Omfattet tiltak rettet mot den kvenske befolkningen fra 1868
- Viktig sikkerhetspolitisk dimensjon
- Finland del av Russland fra 1809
- Frykt for stor-finske ambisjoner, kvenkolonier, «usikre borgere» i grensetraktene

5

- Systematisk fornorskingspolitikk fra ca. 1870
- Tverrpolitisk enighet, ingen debatt om store bevilgninger (1885)
- Skoleinstruksene (1880 og 1898)
- Nasjonalt anliggende; instruksene fra 1898 kom fra departementet
- Statsinternater fra 1902
- Det første kom i 1902, Sør-Varanger

6

Samer og kvener som avvik fra en ellers homogen befolkning

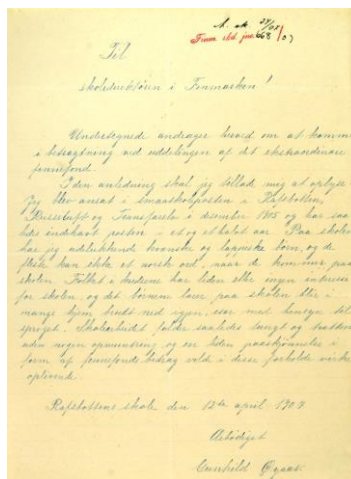
Norges befolkning er i sjelden Grad homogen. Ved Siden af Nordmændene og de samme indforlivede spredte Elementer af fremmed Oprindelse findes kun to særligt utprægede Stammer, nemlig den lappiske og den finske, der, naar Hensyn tages ogsaa til Personer af blandet Nationalitet, tilsammen repræsenterer en Folkemængde af 30 878 eller 1.7 Procent af det hele Antal Indbyggere. Af dette Antal udgjør det lappiske Element 19 269 og det finske eller, som det ogsaa kaldes, det kvænske, 11 609.

(Anders Nicolai Kjær, femte avsnitt – Befolkningens Fordeling efter Nationalitet og Fødesteder – av studien *Bidrag til en norsk befolkningsstatistik*. Basert på folketellingen i 1876, publisert i 1882)

Den kulturelt homogene nasjon kan ikke tas for gitt i nord, må bygges

7

Søknad til Finnefondet fra 1907

8

Jordpolitikken som redskap for fornorskningen

- *Selskabet til fremme af Finnmarkens jordbrug (1899)*
- «Nordmænd som Grændsevakt her i ytterste Finnmarken, det er det vi trænger. Ved Grændsen har vi ikke lov til at hverken være Høiremænd eller Venstremænd, her maa vi kun være Nordmænd» (Aksel Hagemann i *Morgenbladet*)
- Jordloven av 1902
- Ikke lenger fri konkurranse om jorda
- Avhendelse vurderes i hvert enkelt tilfelle
- «Afhændelse må kun ske til norske statsborgere og under særligt Hensyn til at fremme Bosættelsen af en for Districtet, dets Opdyrkning og øvrig Nyttiggjørelse skikket Befolkning som kan tale, læse og skrive det norske Sprog og benytte dette til dagligt Brug»

9

- 1905 forhandlingene førte til ytterligere innskrenkinger i den grenseoverskridende reindriften
- A/S Sør-Varanger (1906)
- Veibygging
- Åpningen av Finnmark kringkaster 17.mai 1934:

*Og gjennom larmen, brølet og sangen
deroppe ved grensen, i restaurangen,
hvor sprogene durer i babelsk forvirring,
samisk og kvensk – under glassenes klirring,
der skjærer en stemme så reinhekla ram
og sier at nu er det norsk program,
norske tekster og norske tanker,
NORGE hvis hjerte ved grensen banker*

10

- Resultatene kan leses ut av folketellingene
- Den relative andelen samer og kvener i befolkningen sank
- 1930-tallet: Skarpere skille samer («urbefolkning») versus kvener («tilflyttere»)
- (Nå: nasjonal minoritet sammen med jøder, rom, roma og skogfinner)
- Kvensk avviklet som hjelpespråk i undervisningen i 1936, lettelser i bruk av samisk som hjelpespråk
- Andre verdenskrig i Finnmark og Nord-Troms
- Gjenoppbygging, vekst og velstand
- Fornorskningsspolitikk (formelt avviklet) versus fornorskning
- Stigma, fornektelse, tap og skam

11

Kommisjonens mandat:

Tredelt:

1. Historisk kartlegging (undersøke og beskrive myndighetenes politikk overfor samer og kvener/norskfinner fra rundt 1800)
2. Undersøke virkningene av fornorskningsspolitikken i dag (språk, kultur, helse, identitet)
3. Foreslå tiltak for ytterligere forsoning (fremtidsrettet arbeid)

12